

## АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПРОБЛЕМНИХ РЕГІОНІВ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

© 2014 ЯРОШЕНКО І. В.

УДК 332.145

Ярошенко І. В.

### Аналіз соціально-економічного розвитку проблемних регіонів країн Європейського Союзу

У роботі здійснено аналіз проблем соціально-економічного розвитку регіонів країн ЄС, зокрема Польщі, що є запорукою ефективного управління та запобігання кризових ситуацій у різних сферах життєдіяльності регіону. Згідно з проведеним аналізом виявлено, що регіони країн ЄС (NUTS 1-го рівня – державний рівень) дуже відрізняються за адміністративно-територіальною організацією. Крім цього, країни ЄС також дуже диференційовані як за кількістю населення і території, так і за основними соціально-економічними показниками розвитку (ВВП на одиницю населення, рівень безробіття, видатки на НДДКР). Ще більша диференціація соціально-економічного розвитку регіонів у країнах ЄС спостерігається при аналізі показників NUTS 2-го та 3-го рівнів, що є наслідком великих розбіжностей адміністративно-територіального устрою країн та їх соціально-економічного розвитку, обумовлених їх духовно-моральними, історичними, культурними, етнічними, соціальними, економічними та іншими чинниками. На прикладі регіонів Польщі виявлено значну диференціацію і нерівномірність соціально-економічного розвитку як всередині країни, так і у порівнянні із середніми показниками по Європейському Союзу. Значні розриви в рівні розвитку територій здатні призвести до політичної роз'єднаності та нестабільності й економічної дезінтеграції та кризи. Дана проблема є особливо значущою для країн Східної та Центральної Європи, які входили до соціалістичного простору, зокрема, для України.

**Ключові слова:** соціально-економічний розвиток, регіон, регіони рівня NUTS, диференціація, нерівномірність, непропорційність, проблеми розвитку, проблемні регіони

**Рис.:** 2. **Табл.:** 5. **Бібл.:** 9.

**Ярошенко Ігор Васильович** – науковий співробітник, відділ проблем розвитку регіональної економіки, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

УДК 332.145

UDC 332.145

### Ярошенко И. В. Анализ социально-экономического развития проблемных регионов стран Европейского Союза

В работе проведен анализ проблем социально-экономического развития регионов стран ЕС, в частности Польши, что является залогом эффективного управления и предотвращения кризисных ситуаций в разных сферах жизнедеятельности региона. Согласно с проведенным анализом выявлено, что регионы стран ЕС (NUTS 1-го уровня – государственной уровень) очень отличаются по административно-территориальной организации. Кроме этого, страны ЕС также очень дифференцированы как по количеству населения и территории, так и по основным социально-экономическим показателям развития (ВВП на единицу населения, уровень безработицы, расходы на НИОКР). Еще большая дифференциация социально-экономического развития регионов в странах ЕС наблюдается при анализе показателей NUTS 2-го и 3-го уровней, что является следствием больших расхождений административно-территориального устройства стран и их социально-экономического развития, обусловленных их духовно-моральными, историческими, культурными, этническими, социальными, экономическими и другими факторами. На примере регионов Польши выявлена значительная дифференциация и неравномерность социально-экономического развития как в середине страны, так и в сравнении со средними показателями по Европейскому Союзу. Значительные разрывы в уровнях развития территорий способны привести к политической разобщенности и нестабильности, а также к экономической дезинтеграции и кризису. Данная проблема является особенно значимой для стран Восточной и Центральной Европы, которые входили в социалистическое пространство, в частности, для Украины.

**Ключевые слова:** социально-экономическое развитие, регион, регионы уровня NUTS, дифференциация, неравномерность, непропорциональность, проблемы развития, проблемные регионы

**Рис.:** 2. **Табл.:** 5. **Библ.:** 9.

**Ярошенко Игорь Васильевич** – научный сотрудник, отдел проблем развития региональной экономики, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 эт., Харьков, 61022, Украина)

### Yaroshenko I. V. Analysis of the Socioeconomic Development of Problematic Regions of the European Union Countries

The work is an analysis of problems of the socioeconomic development of regions of EU countries, in particular Poland, which is a prerequisite to effective management and prevention of crises in various activities of a region. The conducted analysis demonstrates that regions of EU countries (NUTS 1 level – state level) are quite different in terms of administrative-territorial organization. In addition, EU countries are quite varied in terms of both population and territory size and primary socioeconomic development indices (GDP per capita, unemployment rates, R&D spending). Still greater variances in the socioeconomic development of regions in EU countries are observed while analyzing NUTS 2 and 3 level indices, which is a consequence of significant differences in the administrative-territorial organization of the countries and their socioeconomic development driven by spiritual and moral, historical, cultural, ethnic, social, economic, and other factors. Using regions of Poland as an example, significant variance and irregularity of socioeconomic development are revealed both within the country and in comparison with average European Union indices. Significant gaps in the territory development levels are capable of causing political disunity and instability, as well as economic disintegration and crisis. This problem is especially significant for the countries of Eastern and Central Europe which used to be a part of the socialist space, in particular, for Ukraine.

**Keywords:** socioeconomic development, region, NUTS level regions, variance, irregularity, disproportionality, development problems, problematic regions

**Pic.:** 2. **Tabl.:** 5. **Bibl.:** 9.

**Yaroshenko Igor V.** – Research Associate, Department of Regional Economic Problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, Kharkiv, 61022, Ukraine)

Одним із найактуальніших питань формування потенціалу сталого розвитку майже для всіх країн світу є подолання диференціації і нерівномірності соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць. Важливість і актуальність управління диспропорціями в регіональному розвитку обумовлені тим, що вони провокують виникнення і наростання суперечностей в узгодженні економічних інтересів, як власне між регіонами, так і між центром і регіонами. Значні розриви в рівні розвитку територій провокують посилення політичної роз'єднаності, економічну дезінтеграцію і соціальні вибухи. У зв'язку з цим глобальною метою регіональної політики будь-якої держави є усунення суттєвої нерівномірності міжрегіонального розвитку, насамперед, за доходами, що виступає важливим чинником перспектив економічного зростання і добробуту населення на національному рівні на підставі формування потенціалу сталого розвитку.

Дослідження нерівномірності розвитку територій країни є важливою частиною державної політики. Виявлення основних характерних рис диспропорційності дозволяє не тільки виявити існуючу ситуацію щодо диспропорційності регіональних потенціалів сталого розвитку, але й оцінити дії уряду, спрямовані на їх усунення. Регулювання диспропорцій регіонального розвитку є світовою проблемою. Це твердження обґрунтовано наступним. Очевидно, що такі гострі проблеми, як міжрегіональні диспропорції або асиметрія регіонального розвитку, стимулювали наукові розробки вчених світу щодо можливостей викриття суті цих проблем та механізмів їх подолання. В цьому аспекті цікавим є здобуток вчених країн так званих старих демократій, тобто країн Західної Європи – членів Європейського Союзу (ЄС). Проблеми регіональної диференціації, які найчастіше в Європі називають проблемами регіональної асиметрії, привертають увагу вчених з середини XIX століття. Незважаючи на те, що за багатьма індикаторами соціально-економічного розвитку країни Західної Європи займають перші місця у світі, регіональна асиметрія залишається гострою проблемою, подолання якої є провідною метою загальної регіональної політики ЄС.

Необхідно відзначити, що нерівномірність соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних утворень (національних та наднаціональних) являє собою одне з найбільш актуальних питань розробки економічної політики для більшості країн. Європейська статистична комісія проводить регулярні дослідження регіональних диспропорцій для інформування політиків та суспільства про рівні розвитку регіонів і, зокрема, про ситуацію на нижньому кінці шкали доходів, тобто в найменш розвинених територіях [4].

Своєчасне виявлення нерівномірності стало головним завданням Євростату, Світового банку і Міжнародного валютного фонду. Численні дослідження Світового банку по більшості країн світу до 2012 року відображають високий ступінь диференціації всередині країн по доходах [4]. За аналізований період близько 80 % країн світу показують високий ступінь роз'єднаності по показнику внутрішньорегіональних доходів, що аналізується на підставі індексу Джині, який перевищує 30 відсотків. А світовий індекс Джині досягає 70 %, що свідчить про дуже високий ступінь неоднорідності населення за доходами.

Під регіоном у країнах ЄС вважається адміністративно-територіальна одиниця держав-членів ЄС. Однак оскільки рівнів і типів цих одиниць може бути дуже багато і у різних країнах ЄС адміністративно-територіальні одиниці можуть сильно відрізнятися між собою, було розроблено методикку визначення регіонів різних рівнів. Головним чином ця класифікація регіонів використовується в статистиці та регіональній політиці. Вона отримала назву NUTS (Nomenclature of territorial units for statistics) – номенклатура територіальних одиниць для статистики.

Такий розподіл дає змогу вирішувати такі задачі [1]:

1. Збір, гармонізація і розвиток регіональної статистичної інформації в країнах ЄС.
2. Соціально-економічний аналіз регіонів різних рівнів.
3. Формування регіональної політики ЄС.

З метою проведення ґрунтовних регіональних досліджень під європейськими регіонами маються на увазі регіони рівня NUTS 2, які відповідають класифікації, затвердженій в Постанові від 26.05.2003 «Про створення загальної класифікації територіальних одиниць для статистики (NUTS)» [1]. Дана класифікація представляє ієрархічну систему поділу економічної території ЄС на 3 рівня:

- NUTS 1 – основні соціально-економічні регіони;
- NUTS 2 – основні регіони, використовувані в регіональній політиці;
- NUTS 3 – малі області (міста) для конкретних аналізів.

Відповідно до Постанови [1] критерієм групування територій виступає чисельність населення, тобто: NUTS 1 – від 3-х до 7-и мільйонів жителів; NUTS 2 – від 800 тисяч до 3-х мільйонів; NUTS 3 – від 150 до 800 тисяч жителів.

Деякі з країн ЄС, наприклад, Великобританія, Польща, Німеччина, застосовують й більш дрібні формування, що відповідають четвертому та п'ятому рівням NUTS, або рівням місцевої регіональної статистики.

На початок 2013 року до складу Європейського Союзу входило 27 країн, різних за кількістю населення, територією, рівнем соціально-економічного розвитку.

Чисельність регіонів Європейського Союзу за NUTS представлені в табл. 1. Класифікація регіонів у країнах ЄС за NUTS наведена в табл. 2.

Як видно з наведених в таблицях 1, 2 даних, регіони країн ЄС дуже відрізняються за адміністративно-територіальною організацією.

Крім цього, країни ЄС також дуже диференційовані як по кількості населення і території, так і по основним соціально-економічним показникам розвитку (ВВП на одиницю населення, рівень безробіття, видатки на НДДКР) (табл. 3).

Загальна кількість людей, яка проживає в країнах Євросоюзу, складає більше 500 млн осіб. При цьому чисельність населення в окремих країнах коливається в межах від 417,5 тис. осіб (Кіпр) до 81,8 млн осіб (Німеччина) або у 196 рази.

Загальна площа території ЄС складає більше 4,4 млн кв. км, і по окремих країнах коливається від 316 кв. км (Мальта) до 632,8 тис. кв. км (Франція) або в 2 тис. разів.

Кількість регіонів NUTS в країнах ЄС (на початок 2013 року) [9]

Код країни	Назва країни	Регіони NUTS 1-го рівня	Регіони NUTS 2-го рівня	Регіони NUTS 3-го рівня
BE	Бельгія	3	11	44
BG	Болгарія	2	6	28
CZ	Чехія	1	8	14
DK	Данія	1	5	11
DE	Німеччина	16	39	429
EE	Естонія	1	1	5
GR	Греція	4	13	51
ES	Іспанія	7	19	59
FR	Франція	9	26	100
IE	Ірландія	1	2	8
IT	Італія	5	21	107
CY	Кіпр	1	1	1
LA	Латвія	1	1	6
LT	Литва	1	1	10
LU	Люксембург	1	1	1
HU	Угорщина	3	7	20
MT	Мальта	1	1	2
NL	Нідерланди	4	12	40
AT	Австрія	3	9	35
PL	Польща	6	16	66
PT	Португалія	3	7	30
RO	Румунія	4	8	42
SI	Словенія	1	2	12
SK	Словаччина	1	4	8
FI	Фінляндія	2	5	20
SE	Швеція	3	8	21
UK	Великобританія	12	37	133
	Усього	96	271	1303

Таблиця 2

Класифікація регіонів ЄС за NUTS [2]

Рівень	Чисельність населення в адміністративно-територіальних одиницях, осіб	Регіони	Кількість регіонів в ЄС, одиниць
NUTS 1	3 000 000 – 7 000 000	Землі Німеччини, Бельгії, Данії, Швеції, Ірландії, Уельсу, Шотландії, Болгарії, Греції, Іспанії, Франції, Італії, Угорщини, Нідерланди, Австрії, Польщі, Португалії, Румунії, Фінляндії, Швеції, Великобританії	96
NUTS 2	800 000 – 3 000 000	Автономні регіони в Іспанії та Франції, включаючи віддалені території, провінції в Бельгії та Данії, італійські регіони, воєводства у Польщі, первинні адміністративні субрегіони тощо	271
NUTS 3	150 000 – 800 000	Первинні локальні формування або департаменти	1303

Таблиця 3

## Соціально-економічні показники по країнам ЄС і регіонам NUTS 1-го рівня (державний рівень) [3]

Назва країни	Населення, тис. осіб, 2012 р.	Територія, кв. км, 2012 р.	ВВП, млрд євро, 2011 р.	ВВП на одиницю населення, % від ЄС-27, 2011 р.	ВВП на одиницю населення, по ППС, % від ЄС-27, 2011 р.	Рівень безробіття, %, 2012 р.	Видатки на НДДКР в 2011 р., % ВВП
<b>Усього ЄС-27</b>	<b>501592,4</b>	<b>4406051,4</b>	<b>12667,5</b>	<b>100,0</b>	<b>100,0</b>	<b>10,4</b>	<b>2,05</b>
Бельгія	11094,9	30528,0	369,3	134	120	7,5	2,21
Болгарія	7327,2	110899,7	38,5	21	47	12,3	0,57
Чехія	10505,4	78866,0	155,5	59	81	7,0	1,64
Данія	5580,5	42894,8	240,5	172	126	7,5	2,98
Німеччина	81843,7	357137,2	2609,9	127	123	5,5	2,89
Естонія	1325,2	45227,0	16,2	48	69	10,2	2,37
Греція	11123,0	131957,0	208,5	74	80	24,2	0,67
Іспанія	46818,2	505990,7	1046,3	90	96	25,0	1,36
Франція	65297,0	632833,6	2001,4	123	109	10,2	2,25
Ірландія	4582,7	69797,0	162,6	142	129	14,7	1,66
Італія	59394,2	301336,0	1580,4	104	102	10,7	1,25
Кіпр	862,0	9251,0	18,0	84	94	11,8	0,50
Латвія	2044,8	64562,0	20,2	39	60	15,0	0,70
Литва	3003,6	65300,0	31,0	41	68	13,4	0,91
Люксембург	524,9	2586,0	41,7	320	266	5,1	-
Угорщина	9931,9	93023,7	98,9	40	67	10,9	1,22
Мальта	417,5	316,0	6,6	64	86	6,4	0,72
Нідерланди	16730,3	41540,4	599,0	143	129	5,3	2,03
Австрія	8408,1	83879,0	299,2	142	129	4,3	2,77
Польща	38538,4	312679,0	370,9	38	65	10,1	0,76
Португалія	10542,4	92211,9	171,1	64	77	15,7	1,52
Румунія	20096,0	238390,7	131,5	25	49	7,0	0,50
Словенія	2055,5	20273,0	36,2	70	84	8,8	2,47
Словаччина	5404,3	49036,0	69,0	51	75	14,0	0,68
Фінляндія	5401,3	338432,1	188,7	140	116	7,7	3,80
Швеція	9482,9	438575,8	385,5	163	125	8,0	3,39
Великобританія	63256,1	248527,8	1770,9	113	105	7,9	1,78

Сума ВВП у 2011 році по країнам Євросоюзу в цілому склала 12,7 трлн євро, коливання показника склало 395 разів від 6,6 млрд євро (Мальта) до 2,6 трлн євро (Німеччина).

Рівень безробіття в 2012 році по ЄС склав 10,4 %, при цьому найнижчий рівень – 4,3 % (Австрія), а найвищий – 25,0 % (Іспанія), різниця – у 5,8 рази. Видатки на НДДКР в 2011 році (в % до ВВП) при середньому показнику по ЄС 2,05 % коливались від 0,5 % (Румунія) до 3,8 % (Фінляндія) або у 7,6 рази.

Ще більша диференціація соціально-економічного розвитку регіонів в країнах ЄС спостерігається при аналізі показників NUTS 2-го та 3-го рівнів, що є наслідком

великих розбіжностей адміністративно-територіального устрою країн та їх соціально-економічного розвитку, обумовлених їх духовно-моральними, історичними, культурними, етнічними, соціальними, економічними та іншими чинниками.

Впроваджена в ЄС класифікація регіонів дозволяє не тільки уніфікувати статистичний облік територіальних одиниць, але й виокремлювати пріоритетні напрями фінансування проблемних регіонів. У відповідності до цілей європейської структурної регіональної політики пріоритетними є проекти, що фінансуються на рівні NUTS 1, 2, 3. Але з точки зору державної підтримки проблемних регіонів найважливішим є рівень 2, адже саме на цьому рівні

здійснюється розробка програм регіонального розвитку та освоєння коштів структурних фондів.

Отже, гарантовану державну фінансову підтримку отримують ті регіони ЄС, що належать до проблемних, а саме:

- слабозвинуті території;
- території, соціально-економічний розвиток яких залежить від стану однієї чи декількох галузей економіки, що занепадають;
- малозаселені території.

Світові аналітичні організації, в тому числі статистична служба Європейського Союзу (Євростат), вказують, що рівень економічного розвитку регіону, як правило, виражається через його валовий внутрішній продукт (ВВП) (в Україні – валовий регіональний продукт (ВРП)). Цей показник часто використовується в якості основи для порівняння між світовими і національними регіонами. Оскільки різноманітні регіони володіють різними ресурсними можливостями, і, як наслідок, досягають різних рівнів регіонального ВВП, порівняння між регіонами рекомендується проводити з використанням регіонального ВВП, зваженого на чисельність населення регіону [5, с. 74]. Крім того, Євростат, у зв'язку з різними валютами країн, використовує для порівняльного аналізу розвитку європейських регіонів ВРП, виражений за допомогою паритету купівельної спроможності (ПКС).

Регіональний аналіз Євростат охоплює країни ЄС-27, а також країни-кандидати, такі як Хорватія, Чорногорія, колишня югославська Республіка Македонія, Сербія і Туреччина. Після ратифікації договору приєднання, Хорватія стала 28 державою-членом ЄС з 1 липня 2013 року, але аналіз хорватських регіональних даних представлений поряд з країнами-кандидатами.

Відповідно до останнього регіонального щорічника Євростат, в 2010 році різниця між найбільш високими і найнижчими значеннями регіонального ВВП на душу населення (за ПКС) для регіонів рівня NUTS 2 становить 12,3 разів (середній ВВП по ЄС-27 – 24500 ППС) [7, с. 22].

Розмір ВВП на душу населення в ППС у відсотках до середнього показника по ЄС-27, який в абсолютному вираженні склав 24500 ППС у 2010 році, в порівнянні з 23500 ППС у 2009 році, проте все ще нижче рівня 2008 року до фінансово-економічної кризи, який становив 25000 ППС. Також представлений аналіз показує, що в 2010 році ВРП на душу населення в 68 регіонах рівня NUTS 2 був менше 75 % від середнього по ЄС-27.

Отже, серед регіонів рівня NUTS 2 ВВП на душу населення по ЄС-27 в 2010 році коливався від 6500 ПКС (27 % від середнього показника по ЄС-27) у північно-західному регіоні Болгарії до 80300 ПКС (328 % від середнього показника по ЄС-27) у столичному регіоні Внутрішній Лондон у Великобританії. Тенденції десятирічного періоду за 2000 – 2010 рр. вказують на динамічне зростання економіки в регіонах ЄС-15 особливо в регіонах таких країн як Греція, Іспанія, Ірландія і деяких регіонах Великобританії, Фінляндії та Швеції. Однак необхідно зазначити, що такий розвиток поєднується зі зниженням темпу розвитку у більшості регіонів Бельгії, Німеччини, Франції, Італії, Австрії та Португалії [7, с. 21 – 24].

З іншого боку, якщо звужити рамки аналізу до самих країн, тобто розглядати регіональні відмінності в рамках кожної окремої країни, то можна спостерігати також значні регіональні відмінності. У такому аналізі слід враховувати, що в деяких країнах рівню NUTS 2 відповідає тільки 1 регіон (Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург і Мальта), отже, аналіз міжрегіональної нерівномірності неможливий.

Існують великі відмінності у розмірі ВВП на одного жителя на рівні NUTS 2 в межах областей однієї держави-члена ЄС.

У багатьох країнах-членах ЄС в столиці був найвищий ВВП на душу населення (в 18 з 22 країн), окрім Німеччини, Іспанії, Італії та Нідерландів. Німеччина була єдиною державою-членом, в якому ВВП на душу населення в столичному регіоні на рівні NUTS 2 був нижче, ніж середній рівень по країні.

У 2010 році найвищий рівень регіонального ВВП на душу населення мінімум в три рази вище, ніж найнижчий рівень у Великобританії, Румунії, Словаччині та Франції, в той час як він був більш ніж в два рази вище в Болгарії, Бельгії, Чеській Республіці, Угорщині, Німеччині, Польщі та Італії. Найменша різниця була в Словенії (в 1,4 рази), а найбільша – у Великобританії (в 4,7 рази). У багатьох країнах-членах ЄС, в столичному регіоні на рівні NUTS 2 був найвищий ВВП на душу населення (у ПКС) ця ситуація склалася в усіх державах-членах, за винятком Німеччини, Іспанії, Італії та Нідерландів і це також мало місце в Хорватії [7, с. 24].

Більш докладний аналіз тенденцій зміни регіональних диспропорцій всередині країн Євросоюзу в період 2000 – 2010 років показав, що економічний розвиток регіонів навіть у межах однієї країни може бути досить диференційованим. Протягом аналізованих років найбільша диференціація спостерігалася в Словаччині, Греції, Чехії та Бельгії. У цих країнах різниця між розвиненими і слабозвиненими регіонами є приблизно на 30 % більшою, ніж у середньому по країнах ЄС-27. Словенія і Данія навпаки, є найменш диференційованими країнами за рівнем ВРП на душу населення. Важливо зазначити, що в більшості країн ЄС-27 збільшення розриву між полярними значеннями ВРП на душу населення стало головним результатом динамічного зростання столичних регіонів [6].

Міжрегіональна нерівномірність всередині країн світу підтверджуються дослідженнями Міжнародного валютного фонду, які підкреслюють, що за два десятиліття (1980 – 2005 рр.), виходячи зі зміни коефіцієнтів Джині, нерівномірність значно посилилася у країнах, що розвиваються, країнах Азії, країнах Європи, в яких формується ринок, Латинській Америці, Нових індустріальних країнах [8, с. 145]. Аналіз питомої ваги доходів різних груп регіонів у загальному обсязі доходів країн світу показав, що джерелом нерівномірності виступає збільшення частки доходів багатих регіонів, в той час як прибутковість бідних регіонів залишається практично незмінною [8, с. 146 – 147].

Розглянемо на прикладі Польщі (співставна з Україною) показники соціально-економічного розвитку країни та її регіонів в Європейському Союзі (табл. 1.4).

Доля населення Польщі в ЄС (в 2012 р.) складає 7,7 %, території 7,1 %. Питома вага ВВП країни в 2011 році дорівнює 2,9 % в ЄС-27, ВВП на одиницю населення – 38 % від ЄС-27, ВВП на одиницю населення по ППС – 65 % від

ЄС-27. Рівень безробіття в Польщі в 2012 році склав 10,1 % проти 10,4 % по ЄС, видатки на НДДКР – 0,76 % від ВВП проти 2,05 % по ЄС. Тобто незважаючи на те, що Польща з 2004 року є членом ЄС, а проведення реформ у країні почалось у 1989 році, спостерігається відставання її соціально-економічного розвитку у порівнянні із середніми показниками по Євросоюзу.

З 16 воєводств Польщі жодне не має 75 % від середнього по ЄС показника ВВП на одиницю населення і тільки одне (Мазовецьке) має рівень ВВП на одиницю населення по ППС в ЄС 107 %. Крім того, більше середнього показника у країні по ВВП на одиницю населення від ЄС мають тільки 4 воєводства (Мазовецьке, Сілезьке, Великопольське, Нижньосілезьке). Показники ВВП на одиницю населення менше 30 % від ЄС і ВВП на одиницю населення по ППС менше 50% від ЄС мають 5 воєводств (Люблінське та Підкарпатське – 26 % і 44 % відповідно, Подляське та Варміно-Мазурське – 28 % і 47 %, Свентокшишське – 29 % і 49 %).

По видатках на НДДКР у 2011 році (% у ВВП) тільки 3 воєводства (Мазовецьке – 1,37 %, Малопольське – 1,06 %, Під-

карпатське – 0,95 %) мають показники вищі середніх по країні (0,76 %), але їх рівень все рівно значно нижчий по ЄС (2,05 %).

Позитивним фактором являється низький рівень безробіття в Польщі (10,1%), який менший ніж в ЄС (10,4%). При цьому по 8 воєводствах рівень безробіття перевищує показники ЄС. Слід зауважити, що в цілому по країні цей показник коливається в межах від 8,0% (Мазовецьке) до 13,2% (Підкарпатське).

Найбільш значущим в Польщі є Мазовецьке воєводство, частка якого в населенні складає 13,7 %, за територією – 11,4 %, за ВВП – 22,4 млрд євро, по ВВП на одиницю населення – 63 % від ЄС, по ВВП на одиницю населення по ППС – 107 % від ЄС, по рівню безробіття – 8,0 %, по видаткам на НДДКР – 1,37 % у ВВП.

Для встановлення існуючих диспропорцій регіонального розвитку територіальних одиниць Польщі проведемо детальний аналіз показників адміністративно-територіального устрою країни і соціально-економічного розвитку її територій.

Показники адміністративно-територіального устрою Польщі та її регіонів у 2012 році наведено в табл. 5 [3].

Таблиця 4

Соціально-економічні показники Польщі та її регіонів по NUTS 2-го рівня [3]

Назва країни	Населення, тис. осіб, 2012 р.	Територія, кв. км, 2012 р.	ВВП, млрд євро, 2011 р.	Ранг	ВВП на одиницю населення, % від ЄС-27, 2011р.	Ранг	ВВП на одиницю населення, по ППС % від ЄС-27, 2011р.	Ранг	Рівень безробіття, %, 2012 р.	Ранг	Видатки на НДДКР в 2011 р., % ВВП	Ранг
Усього ЄС-27	501592,4	4406051,4	12667,5	х	100,0	х	100,0	х	10,4	х	2,05	х
Польща – усього	38538,4	312679,0	370,9	х	38	х	65	х	10,1	х	0,76	х
воєводства												
Лодзинське	2533,7	18219	22,6	6	36	6	60	6	11,1	12	0,62	7
Мазовецьке	5285,6	35558	82,9	1	63	1	107	1	8,0	1	1,37	1
Малопольське	3346,8	15183	27,7	5	33	7	56	7	10,4	8	1,06	2
Сілезьке	4626,4	12333	48,1	2	41	3	70	3	9,4	5	0,52	9
Люблінське	2171,9	25122	14,2	9	26	15	44	15	10,5	9	0,65	5
Підкарпатське	2128,7	17846	13,8	11	26	15	44	15	13,2	16	0,95	3
Свентокшишське	1278,1	11711	9,2	13	29	12	49	12	13,1	15	0,38	12
Подляське	1201,0	20187	8,3	14	28	13	47	13	9,2	4	0,41	11
Великопольське	3455,5	29826	34,6	3	40	4	68	4	8,5	2	0,64	6
Західно-Поморське	1722,7	22892	14,0	10	32	8	55	8	10,9	10	0,34	13
Любуське	1023,2	13988	8,1	15	32	8	54	9	9,0	3	0,17	16
Нижньосілезьке	2916,6	19947	31,8	4	44	2	74	2	11,1	12	0,55	8
Опольське	1014,0	9412	7,8	16	31	11	52	11	9,5	6	0,26	15
Куявсько-Поморське	2098,4	17972	16,6	8	32	8	54	9	11,9	14	0,27	14
Варміно-Мазурське	1452,6	24173	10,1	12	28	13	47	13	11,0	11	0,48	10
Поморське	2283,5	18310	20,9	7	37	5	62	5	9,5	6	0,73	4

Таблиця 5

Показники адміністративно-територіального устрою Польщі та її регіонів у 2012 році [3]

Назва країни	Населення, тис. осіб	Ранг	Територія, км <sup>2</sup>	Ранг	Щільність населення, осіб/км <sup>2</sup>	Ранг	Кількість повітів, одиниць	Ранг	Кількість гмін, одиниць	Ранг	Кількість гмін на 1 повіт, одиниць	Ранг	Площа 1 повіта, км <sup>2</sup>	Ранг	Населення 1 повіта, осіб	Ранг	Площа 1 гміни, км <sup>2</sup>	Ранг	Населення 1 гміни, осіб	Ранг		
Усього ЄС-27	501592,4	x	4406051,4	x																		
Польща – усього	38538,4	x	312679	x	123,3	x	379	x	2479	x	6,5	x	825	x	101685	x	126	x	15546	x		
воєводства																						
Лодзинське	2533,7	6	18219	9	139,1	5	24	6	177	5	7,4	4	759	12	105570	5	103	14	14315	9		
Мазовецьке	5285,6	1	35558	1	148,6	3	42	1	314	1	7,5	3	847	8	125848	3	113	12	16833	5		
Малопольське	3346,8	4	15183	12	220,4	2	22	9	182	4	8,3	2	690	14	152127	1	83	15	18389	3		
Сілезьке	4626,4	2	12333	14	375,1	1	36	2	167	7	4,6	16	343	16	128510	2	74	16	27703	1		
Люблинське	2171,9	8	25122	3	86,5	12	24	6	213	3	8,9	1	1047	4	90494	10	118	10	10197	15		
Підкарпатське	2128,7	9	17846	11	119,3	7	25	5	160	8	6,4	8	714	13	85147	11	112	13	13304	11		
Свентокшицьке	1278,1	13	11711	15	109,1	10	14	14	102	14	7,3	5	836	9	91294	8	115	11	12531	12		
Подляське	1201,0	14	20187	6	59,5	16	17	13	118	11	6,9	6	1187	1	70646	15	171	3	10178	16		
Великопольське	3455,5	3	29826	2	115,9	9	35	3	226	2	6,5	7	852	7	98728	7	132	7	15290	6		
Західно-Поморське	1722,7	11	22892	5	75,3	13	21	10	114	13	5,4	15	1090	3	82035	13	201	2	15112	7		
Любуське	1023,2	15	13988	13	73,1	14	14	14	83	15	5,9	11	999	5	73083	14	169	4	12327	14		
Нижньосілезьке	2916,6	5	19947	7	146,2	4	29	4	169	6	6,3	9	688	15	100572	6	118	9	17258	4		
Опольське	1014,0	16	9412	16	107,7	11	12	16	71	16	5,9	12	784	10	84496	12	133	6	14281	10		
Куявсько-Поморське	2098,4	10	17972	10	116,8	8	23	8	144	9	6,3	9	781	11	91233	9	125	8	14572	8		
Вармінсько-Мазурське	1452,6	12	24173	4	60,1	15	21	10	116	12	5,5	14	1151	2	69171	16	208	1	12522	13		
Поморське	2283,5	7	18310	8	124,7	6	20	12	123	10	6,2	10	916	6	114175	4	149	5	18565	2		

Наявність непропорційності адміністративно-територіального устрою регіонів Польщі на основі аналізу даних табл. 1.5, показано на рис. 1.

За даними 2012 року, різниця між воєводствами Польщі по кількості населення і площі території, на якій воно проживає, становить 5,21 рази і 3,78 рази відповідно.

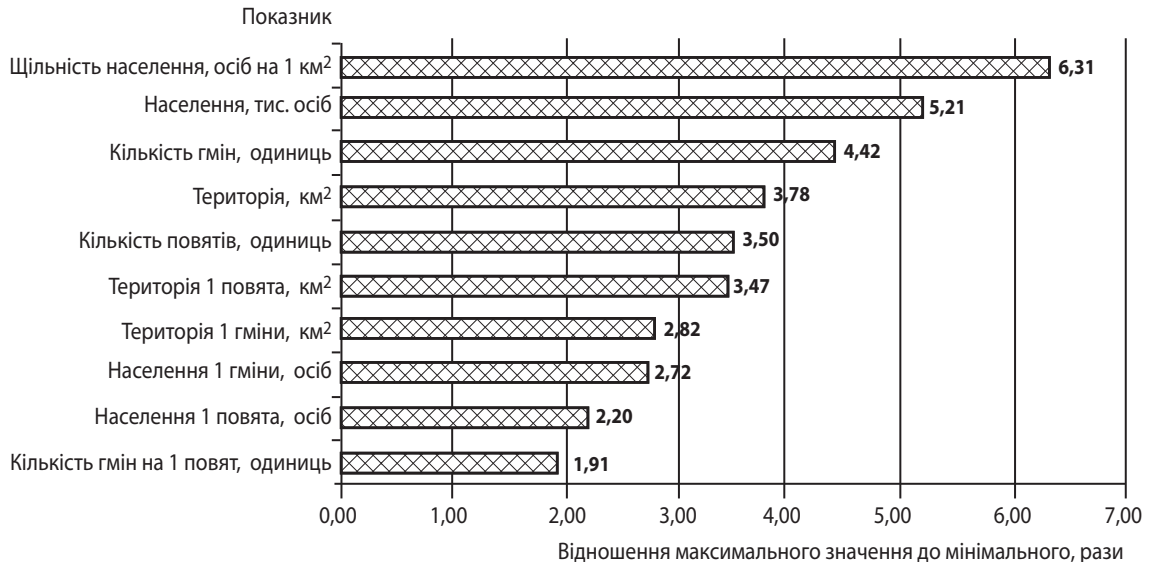


Рис. 1. Непропорційність адміністративно-територіального устрою регіонів Польщі в 2012 році

За кількістю повітів (райони Польщі) відрізняється в 3,5 рази, від 12 – в Опольському воєводстві до 42 – в Мазовецькому.

Різниця в кількості гмін становить 4,42 рази, від 71 гміни (Опольське) до 314 гмін (Мазовецьке).

Кількість гмін у структурі повіту коливається від 4,6 гміни на 1 повіт (Сілезьке) до 8,9 гмін на 1 повіт (Люблінське) або в 1,91 рази. Різниця в середній величині одного повіту на території Польщі за кількістю населення, що мешкає на вказаній території, становить 2,2 рази від 69171 осіб (Варміно-Мазурське) до 152127 осіб (Малопольське). Середня площа території одного повіту на території Польщі коливається від найменшої 343 кв. км (Сілезьке) до найбільшої 1 187 кв. км (Подляське) або в 3,47 рази. Середня величина однієї гміни по кількості населення, що мешкає на вказаній території, відрізняється в 2,72 рази від 10178 осіб (Подляське) до 27703 осіб (Сілезьке). Непропорційність се-

редньої площі території однієї гміни на території Польщі коливається від найменшої 74 кв. км (Сілезьке) до найбільшої 208 кв. км (Варміно-Мазурське) або 2,82 рази.

Рейтинг соціально-економічних показників регіонів Польщі представлено в табл. 4. [3; 9]. Потенціал сталого соціально-економічного розвитку окремих регіонів Польщі також відрізняється один від одного. Аналіз даних, наведених в табл. 1.4, показав наявність непропорційності показників розвитку воєводств (рис. 2).

Коливання показника ВВП по регіонах Польщі в 2011 році склало 7,8 рази від 7,8 млрд євро (Опольське воєводство) до 82,9 млрд євро (Мазовецьке воєводство).

За показником ВВП на одиницю населення (% від ЄС-27) у 2011 році відхилення у воєводствах становить 2,42 рази і коливається в межах від 26 % – в Підкарпатському і Люблінському до 63 % – в Мазовецькому.

Різниця показників ВВП на одиницю населення (по ППС % від ЄС-27)

редньої площі території однієї гміни на території Польщі коливається від найменшої 74 кв. км (Сілезьке) до найбільшої 208 кв. км (Варміно-Мазурське) або 2,82 рази.

Рейтинг соціально-економічних показників регіонів Польщі представлено в табл. 4. [3; 9]. Потенціал сталого соціально-економічного розвитку окремих регіонів Польщі також відрізняється один від одного. Аналіз даних, наведених в табл. 1.4, показав наявність непропорційності показників розвитку воєводств (рис. 2).

Коливання показника ВВП по регіонах Польщі в 2011 році склало 7,8 рази від 7,8 млрд євро (Опольське воєводство) до 82,9 млрд євро (Мазовецьке воєводство).

За показником ВВП на одиницю населення (% від ЄС-27) у 2011 році відхилення у воєводствах становить 2,42 рази і коливається в межах від 26 % – в Підкарпатському і Люблінському до 63 % – в Мазовецькому.

Різниця показників ВВП на одиницю населення (по ППС % від ЄС-27)

редньої площі території однієї гміни на території Польщі коливається від найменшої 74 кв. км (Сілезьке) до найбільшої 208 кв. км (Варміно-Мазурське) або 2,82 рази.

Рейтинг соціально-економічних показників регіонів Польщі представлено в табл. 4. [3; 9]. Потенціал сталого соціально-економічного розвитку окремих регіонів Польщі також відрізняється один від одного. Аналіз даних, наведених в табл. 1.4, показав наявність непропорційності показників розвитку воєводств (рис. 2).

Коливання показника ВВП по регіонах Польщі в 2011 році склало 7,8 рази від 7,8 млрд євро (Опольське воєводство) до 82,9 млрд євро (Мазовецьке воєводство).

За показником ВВП на одиницю населення (% від ЄС-27) у 2011 році відхилення у воєводствах становить 2,42 рази і коливається в межах від 26 % – в Підкарпатському і Люблінському до 63 % – в Мазовецькому.

Різниця показників ВВП на одиницю населення (по ППС % від ЄС-27)

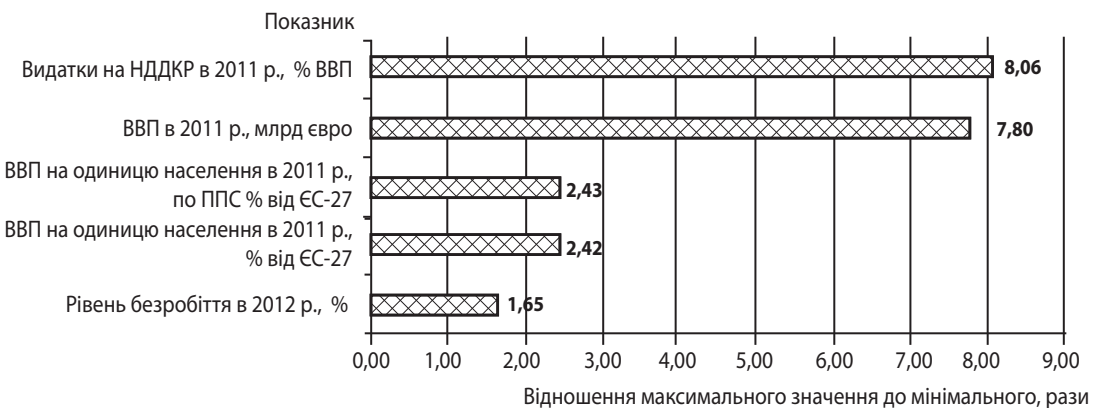


Рис. 1.2. Непропорційність соціально-економічного розвитку регіонів Польщі



становить 2,43 рази, від 44 % (Підкарпатське і Люблінське воєводства) до 107 % (Мазовецьке).

Рівень безробіття в 2012 році по регіонах Польщі склав від найбільшого 13,2 % у Підкарпатському воєводстві до найменшого 8,0 % – у Мазовецькому воєводстві, різниця у 1,65 рази. Видатки на НДДКР в 2011 році (у % до ВВП) коливались від 0,17 % (Любуське) до 1,37 % (Мазовецьке) або у 8,06 рази.

Враховуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що на сучасному етапі світового розвитку диференціація та нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів, як на державному рівні, так і в розрізі регіонів окремої країни, є характерною особливістю. Тому дослідження причин і наслідків нерівномірності та диференціації є одним з пріоритетних напрямів аналізу і прогнозування регіонального розвитку, на основі якого формуються, удосконалюються і реалізуються результативні механізми та інструменти його регулювання.

Значні розриви в рівні розвитку територій здатні призвести до політичної роз'єднаності та нестабільності й економічної дезінтеграції та кризи. Дана проблема є особливо значущою для країн Східної та Центральної Європи, які входили до соціалістичного простору, зокрема, для України.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Бабаєв В. М. Сучасні політичні практики країн Європи: досвід для формування регіональної політики в Україні // Державне будівництво. – 2006. – № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/doc/5/01.pdf>
2. Офіційний сайт Європейської комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts\\_nomenclature/introduction](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction)
3. Офіційний сайт Європейської комісії (Євростат) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>
4. Europe in figures: Eurostat yearbook 2011. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2011. – 699 p.
5. Eurostat regional yearbook 2010 / Statistical books. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2010. – 264 p.
6. Eurostat regional yearbook 2012 / Statistical books. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2012. – 220 p.
7. Eurostat regional yearbook 2013 / Statistical books. – Luxembourg : Publications Office of the European Union, 2010. – 284 p.
8. Rodriguez-Pose A. Convergence or Divergence? Types of regional responses to socio-economic change in Western Europe. – 1999. – Vol. 90 (4). – P. 369.
9. Региональная политика стран ЕС / Центр европейскиx исследований ИМЭМО РАН; [отв. ред. А. В. Кузнецов]. – М. : ИМЭМО РАН, 2009. – 230 с.

#### REFERENCES

- Babaiev, V. M. "Suchasni politychni praktyky krain IEvropy: dosvid dlia formuvannia rehionalnoi polityky v Ukraini" [Modern Political Practice in Europe: the experience to create regional policy in Ukraine]. <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/doc/5/01.pdf>
- Europe in figuresLuxembourg: Publications Office of the European Union, 2011.
- Eurostat regional yearbook 2010. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
- Eurostat regional yearbook 2012. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2012.
- Eurostat regional yearbook 2013. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010.
- Ofitsiyni sait IEvropеiskoi komisii. [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts\\_nomenclature/introduction](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/nuts_nomenclature/introduction)
- Ofitsiyni sait IEvropеiskoi komisii (IEvrostat). <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/>
- Rodriguez-Pose, A. "Convergence or Divergence?"Types of regional responses to socio-economic change in Western Europe vol. 90 (4) (1999).
- Regionalnaia politika stran ES [Regional policy in the EU]. Moscow: IMEMO RAN, 2009.